

Lan Wu

Uniwersytet Gdański

Twórczość Witolda Gombrowicza na tle dziejów translatorskich literatury polskiej w Chinach

Witold Gombrowicz został uznany przez wielu współczesnych badaczy i krytyków literackich, za swojego życia lub pośmiertnie, za jednego z najwybitniejszych pisarzy polskiej literatury współczesnej. Popularyzacja twórczości Gombrowicza miała miejsce w roku 2004. Z okazji 100. rocznicy urodzin i 35. rocznicy śmierci pisarza Sejm RP uchwalił ten rok Rokiem Gombrowicza. W tymże roku w chińskim czasopiśmie „Literatura w Świecie” (nr 3) [Shijie wenxue 世界文学] ukazały się trzy przetłumaczone opowiadania tego autora: *Zbrodnia z premedytacją*, *Krótki pamiętnik Jakuba Czarnieckiego*, *Tancerz mecenasa Kraykowskiego* i wybrane fragmenty *Dziennika*. W tym samym roku wydany został przekład *Ferdydurke*. Książka wzbudziła wielkie zainteresowanie wśród chińskich krytyków.

Słowa kluczowe: Witold Gombrowicz, przekład, literatura chińska, literatura światowa w Chinach

Lan Wu: profesor uczelniany Uniwersytetu Gdańskiego, przetłumaczyła dzieła Ryszarda Kapuścińskiego *Podróże z Herodotem* (przekład ten znalazł się w ścisłej czołówce kandydatów do Ogólnochińskiej Nagrody Literackiej Lu Xun), *Cesarz* oraz *Imperium*. Wśród jej przekładów na chiński są także m.in. pierwsze bezpośrednie tłumaczenie z polskiego *Zniewolonego umysłu* Czesława Miłosza oraz *Wiersze wybrane* Adama Zagajewskiego czy *Autobiografia* Andrzeja Wajdy. Za swoje dokonania w 2010 roku otrzymała Odznakę Honorową „Zasłużony dla Kultury Polskiej”, nadaną przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP, którą osobiście wręczył podczas wizyty w Pekinie minister Bogdan Zdrojewski. W roku 2017 otrzymała Srebrny Medal Uniwersytetu Gdańskiego **BENE MERITO ET MERENTI**. W roku 2019 wydała swoją książkę autorską, zatytułowaną *Z notatnika tłumacza literatury polskiej i chińskiej*. E-mail: wu.lan@ug.edu.pl

Pierwsze kontakty polsko - chińskie

Większość historyków uważa, że pierwsze bezpośrednie kontakty między Chinami a Polską sięgają wieku XIII, bo w 1241 roku armia mongolska, kierująca się na Węgry, zaatakowała część sił Polskę, skąd przeszła do Czech i Węgier. Według różnych zapisów historycznych, w armii tej było sporo

Chińczyków, służących dowództwu mongolskiemu jako rzemieślnicy, inżynierowie, lekarze itd. Z tego powodu można chyba traktować 1241 rok jako początek bezpośrednich kontaktów między Chińczykami i Polakami. W 1245 roku franciszkanin Benedykt Polak, jako jeden z wysłanników papieskich, w poselstwie pod kierownictwem Jana da Pian del Carpine przybył do Karakorum i spotykał się z Wielkim Chanem oraz jego dworem. Mimo że nie dotarł on do wewnętrznej części Chin, próbował spisywać wszystko, co widział i słyszał na drodze prowadzącej do Państwa Środka. Jego relacje były pierwszymi w Polsce, więc tym cenniejszymi opisami Chin.

Kolejny ważny epizod w stosunkach polsko-chińskich nastąpił w XVII wieku, kiedy to jeden z najbardziej znanych misjonarzy europejskich – polski jezuita, Michał Piotr Boym (1614-1659) przybył do Chin i świetnie zaadaptował się na dworze cesarza Yongle z południowej dynastii Mingów. Sam Boym zmarł w pobliżu dzisiejszej granicy chińsko-wietnamskiej. Nie wyklucza się, że w ciągu kilku lat, kiedy wędrował po Chinach i pracował na dworze cesarskim, mógł uczyć bliskich mu Chińczyków swojego ojczystego języka, czy choćby jego podstaw. Jeśli naprawdę tak się stało, było to pierwsze zetknięcie się Chińczyków z językiem polskim.

Chińczycy po raz kolejny usłyszeli polską mowę dopiero na przełomie dziewiętnastego i dwudziestego wieku. Powstało wtedy w Harbinie dość liczne (okresowo liczące nawet do ponad 7 tysięcy) skupisko Polaków, zatrudnionych przy budowie, a potem eksploatacji kolei. W całej Mandżurii było ich nawet do 20 tysięcy. Kolonia polska stała się w końcu tak liczna, że powstały w Harbinie kościoły polskie, polskie fabryki, firmy i sklepy, a do tego co najmniej trzy szkoły polskie, w tym jedna średnia i dwie podstawowe. Szukając pierwszych śladów dydaktyki języka polskiego na terytorium Chin – niezależnie od tego, kim byli uczniowie – te właśnie szkoły powstałe w Harbinie w latach dwudziestych trzeba uznać za początek edukacji polonistycznej w Państwie Środka.

Sfera literatury w relacjach polsko-chińskich

Początek działalności translatorskiej w Chinach sięga tłumaczenia świętych pism buddyzmu zwanych sutrami. Słowo „tłumaczenie” (翻译 [fanyi]) po raz pierwszy pojawiło się w *Biografii wybitnego mnicha* Liang Huijiao (梁慧皎) w V wieku p.n.e. Zainteresowanie losami państwa i narodu polskiego, ze względu na upadek potęgi Polski i rozbiory, pojawiło się w Chinach na przełomie XIX

i XX w., w związku z dyskusjami o potrzebie wielkich reform w cesarstwie. Natomiast głębsze zainteresowanie kulturą polską, w tym literaturą, narodziło się w latach dwudziestych ubiegłego stulecia, kiedy Chiny borykały się z różnymi problemami. Właśnie wtedy niektórzy wybitni intelektualiści chińscy zaczęli się interesować literaturą polską. Dzięki ich wysiłkom polskie dzieła literackie zaczynały docierać do chińskich czytelników. Jednakże utwory te były przekładane na chiński głównie z języka angielskiego czy japońskiego, bo nie było jeszcze wtedy w Chinach możliwości przetłumaczenia ich bezpośrednio z języka polskiego.

Dzieje translatorskie literatury polskiej w Chinach zaczynają się jednak od początku XX wieku. Rok 1906, kiedy Wu Chou przetłumaczyła nowelę Henryka Sienkiewicza *Latarnik*, jest powszechnie uznawany za początek zapoznawania się Chińczyków polską literaturą piękną z tekstów tłumaczonych bezpośrednio z polskiego. Prawdziwym pionierem promocji literatury polskiej w Chinach był Lu Xun (鲁迅), właściwie Zhou Shuren (周树人), żyjący w latach 1881–1936, najwybitniejszy chiński pisarz XX wieku, uważany za „Sumienie narodu chińskiego”. W swoim dziele *O sile poezji demonicznej* po raz pierwszy przedstawił chińskim czytelnikom polskich poetów romantyzmu: Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego i Zygmunta Krasińskiego.

W roku 1949 nowo powstająca Chińska Republika Ludowa nawiązała oficjalne stosunki dyplomatyczne z Polską. Podpisane zostały m.in. umowy o współpracy kulturalnej między dwoma rządami, w związku z czym redakcje chińskich wydawnictw postanowiły zapoczątkować promowanie literatury polskiej w Chinach. W tym okresie miała miejsce pierwsza fala przekładów literatury polskiej na chiński. Natomiast w czasie rewolucji kulturalnej (1966–1976) nastąpiło prawie całkowite zerwanie naturalnych i tradycyjnych więzi kultury chińskiej z kulturą krajów europejskich. Jedną z najważniejszych postaci tamtego pokolenia była wybitna tłumaczka literatury polskiej, profesor Pekńskiego Uniwersytetu Języków Obcych, Yi Lijun. Kiedy została zesłana na wieś, gdzie pracowała ze swoimi studentami w roku 1970, chiński premier Zhou Enlai (周恩来) dowiedział się, że w Polsce zakazano grać w teatrze *Dziady*, zainteresował się tym i zasugerował pani Yi Lijun przetłumaczenie tego arcydzieła Mickiewicza.

Yi Lijun podjęła się tego zadania i przetłumaczyła III część *Dziadów* bezpośrednio z języka polskiego na chiński, pracując na wsi, w szałasie, często przy lampie naftowej. Później, po zakończeniu rewolucji kulturalnej w roku 1976 i po obaleniu „bandy czworga”, jej przekład części III *Dziadów* Mickiewicza został wydany przez Wydawnictwo Literatury Ludowej. Był to pierwszy przekład literatury obcej wydany w Chinach po dziesięcioletniej przerwie, spowodowanej rewolucją

kulturalną. Dlatego przez krytyków został nazwany „pierwszą jaskółką entuzjastycznie zwiastującą wiosnę odwilży politycznej” (编辑:joice, 2007).

Okres największego rozkwitu przekładów literatury polskiej w Chinach rozpoczął się w roku 1978. Pierwsi chińscy absolwenci polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, którzy zostali wysłani do Polski na studia w latach 50. XX wieku, podjęli się tłumaczenia literatury polskiej bezpośrednio z polskiego na chiński. Wśród nich, oprócz Yi Lijun (易丽君), byli jeszcze Lin Hongliang (林洪亮) i Zhang Zhenhui (张振辉). Stanowili oni główną grupę propagatorów kultury polskiej w Chinach. Dzięki ich staraniom wiele powieści, tomików i antologii poetyckich zostało przetłumaczonych na chiński.

Kiedy w Chinach mówimy o literaturze polskiej, zawsze nasuwają się nazwiska Henryka Sienkiewicza i Władysława Reymonta jako noblistów i powieściopisarzy, Jarosława Iwaszkiewicza jako eseisty, Ryszarda Kapuścińskiego jako reportażysty, Elizy Orzeszkowej i Olgi Tokarczuk (także noblistki) jako reprezentantek tak zwanej literatury kobiecej.

Chiny poznają Gombrowicza

Prawdę mówiąc, większość chińskich czytelników pierwszy raz poznała nazwisko Gombrowicza z książki Milana Kundera z roku 1968, zatytułowanej *Třetí šest směšných lásek*. Kundera był często tłumaczony w Chinach, zwłaszcza w latach 90. ubiegłego wieku. Pisarz wiele razy mówił o Gombrowiczu z uznaniem i uważał, że autor *Ferdydurke* jest w literaturze równie ważny i wybitny jak Franz Kafka i Ernst Simon Bloch oraz Robert Musil. Określił ich jako Czterech Wybitnych pisarzy z Europy Środkowej. Sam Kundera nie lubił, gdy nazywano go pisarzem z Europy Wschodniej i wiele razy powtarzał, że on sam należy do środkowoeuropejskiej tradycji literackiej. Jego czytelnicy znali więc nazwisko Gombrowicza, ale jeszcze nie wiedzieli, o czym i jak on pisał.

Chińscy czytelnicy dowiedzieli się trochę więcej o Gombrowiczu i jego twórczości z książki Yi Lijun *Literatura polska po drugiej wojnie światowej (Bolán zhanhou wenxueshi [波兰战后文学史])*, wydanej w roku 2002. Mogli przeczytać, że Gombrowicz przez prawie całe życie był na emigracji i nawet przed śmiercią nie wrócił do swojej ojczyzny. Yi Lijun zaznaczyła, że w swoich książkach

często opisywał odczucia i nastroje młodych ludzi, używając analizy psychologicznej. Tą drogą ujawniał motywy ludzkich działań zależnych od „podświadomości”, pokazywał mechanizmy „instynktu biologicznego”. Publikacja jego dzieł była przez jakiś czas zabroniona w Polsce. Dopiero kilkanaście lat po śmierci pisarza jego książki mogły być drukowane w kraju i zaczęły wywierać wielki wpływ na współczesną literaturę polską.

Iwona, księżniczka Burgunda została przetłumaczona z francuskiego na język chiński już w roku 2001 przez Chena Huanting (陈奂廷) i wydana przez wydawnictwo Tangshan (唐山出版社). W roku 2003 Yi Lijun, razem ze swoim mężem Yuan Hangrong (袁汉镕), przetłumaczyła *Ferdydurke* Gombrowicza. Ten przekład został ponownie wydany na Tajwanie w roku 2006 i wzbudził zainteresowanie wśród chińskich czytelników, zwłaszcza w gronie krytyków literackich.

Witold Gombrowicz został uznany przez wielu współczesnych badaczy i krytyków literackich, za swojego życia lub pośmiertnie, za jednego z najwybitniejszych pisarzy polskiej literatury współczesnej. Popularyzacja jego twórczości miała miejsce w roku 2004, z okazji 100. rocznicy urodzin i 35. rocznicy śmierci pisarza. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił ten rok Rokiem Gombrowicza. W tymże roku w chińskim czasopiśmie „Literatura w Świecie” (nr 3) ukazały się trzy opowiadania tego autora: *Zbrodnia z premedytacją*, *Krótki pamiętnik Jakuba Czarnieckiego*, *Tancerz mecenasa Kraykowskiego* i wybrane fragmenty *Dziennika* tłumaczone przez Yi Lijun. Jak wspomniałam, w 2006 roku ukazało się wydanie tajwańskie *Ferdydurke* w tym samym tłumaczeniu.

W roku 2012 Lin Hongliang (林洪亮) przetłumaczył powieść Gombrowicza *Opętani* wydaną przez Wydawnictwo Literackie w Szanghaju (Shanghai wenyi chubanshe [上海文艺出版社]). Yang Deyou przełożył *Pornografię* w roku 2012, a *Kosmos* i *Trans-Atlantyk* w roku 2014 (powieści ukazały się w tym samym szanghajskim wydawnictwie. Yang Deyou (杨德友) z Zhao Gang (赵刚) wspólnie przełożyli *Bakakaj*, także wydany przez Wydawnictwo Literackie w Szanghaju. Wszystkie te tłumaczenia uznano za kolejne sukcesy w promocji twórczości Gombrowicza w Chinach. Oceniając przekład *Trans-Atlantyku*, chiński poeta, krytyk i naczelny redaktor pisma „Literatura w Świecie” Gao Xing (高兴) napisał, że „proces twórczy Witolda Gombrowicza obejmuje spekulacje filozoficzne. Jego powieści cechuje nie tyle ciągła narracja, co raczej luźna poezja i eseistyczność. Długie dyskusje

liryczne powodują, że utwór ten posiada charakter poetycki i nawet jest podobny do dramatu” (Gao Xing, 2014)¹.

Zdaniem Gao Xinga, czytając Gombrowicza po lekturze dzieł Sienkiewicza, Reymonta lub Iwaszkiewicza i wielu innych polskich pisarzy Chińczycy od razu dostrzegają, iż należy on do innego świata literackiego. Jego awangardowe dzieła są pełne absurdu, ironii, kpiny, wizji, gry i filozoficznych odniesień. Dzieła Gombrowicza znalazły swoje miejsce również na polskiej scenie teatralnej i chociaż pisarz nie zajmował się teatrem awangardowym, to cechowała go niezwykła intuicja sceniczna i wycucie konwencji. Przygoda Gombrowicza z teatrem zaczęła się dopiero pod koniec jego życia i nie mógł on widzieć przedstawień polskich, ale jego twórczość wniosła ogromny ładunek nowoczesności do polskiej dramaturgii. Gombrowiczowska satyra dotyka zarówno człowieka jako członka społeczeństwa, jak i jednostki borykającej się ze sobą i światem. We wspomnianym artykule czytamy: „Gombrowicz musiał być nauczycielem Kundery (...). W literaturze duch wątpliwości jest najcenniejszy” (tamże).

Gombrowicz zawsze uważał, że „każdy artysta musi być pretensjonalny” (Gombrowicz, 2018, s. 57), pisanie to „walka z ludźmi o własną osobowość” (tamże, s. 145). Trudno uniknąć samotności w literaturze. Niezależność, spontanizacja, nawet niegrzeczność, pogarda dla wszystkich, prowokacje Gombrowicza, po prostu bycie sobą – wszystko to wynikało z jego sytuacji społecznej i statusu emigranta. Pisarz był zmuszony nie brać nikogo na poważnie, ponieważ jego samego nikt nie traktował poważnie. Dorastał w warunkach, które prawie izolowały go od świata. Prawdopodobnie jest niewielu pisarzy, którzy byli tak samotni. Przez długie lata jego dzieła były ignorowane w ojczyźnie i przez pewien czas, jak już wspomniałam, nawet zakazane. Jego relacje z polską społecznością intelektualną były tak napięte, że po opuszczeniu Polski w wieku 35 lat nie wrócił już do swojego kraju. Gao Xing zauważa, że „Mimo to zawsze nalegał na pisanie w swoim ojczystym języku. Argentyna nie była dla niego krajem literackim – tak naprawdę nigdy nie wszedł do tamtejszego kręgu literackiego. Mało tego, nie pomógł mu nawet fakt, że miał salon literacki w kawiarni w Argentynie” (Gao Xing, 2014). Według badacza ta frustrująca sytuacja sprawiła, że Gombrowicz stał się nieustraszony, ponieważ nie miał absolutnie nic do stracenia. Nie miał prestiżu, środków do życia, nie miał przyjaciół. Musiał odnaleźć siebie i polegać na sobie, ponieważ oprócz siebie nie miał nikogo, na kim mógłby się oprzeć. Jego formą ekspresji była samotność.

¹ Wszystkie cytaty z języka chińskiego w moim tłumaczeniu – L. W.

Gombrowicz do ostatnich lat życia cieszył się złożoną, dwuznaczną reputacją, a jego dzieło oceniano niejednoznacznie. W rzeczywistości wygnanie okazało się losem pisarza. Sam powiedział, że każdy szanujący się artysta powinien być, i to pod każdym względem, prawdziwym wygnańcem. Wygnanie i niepolska natura sprawiły, że znalazł drogę do uniwersalnego odbiorcy. Dlatego, wraz ze swoją twórczością, należy do całego świata.

Perspektywy prezentacji literatury polskiej, w tym twórczości Gombrowicza, w Chinach

Profesor Yi Lijun jako jedna z założycieli Katedry Języka Polskiego na Pekińskim Uniwersytecie Języków Obcych wykształciła do tej pory trzech doktorów, którzy bardzo aktywnie działają na scenie tłumaczeniowej literatury polskiej. Profesor Zhao Gang, dziekan Wydziału Języków i Kultur Europejskich, kierownik Katedry Języka Polskiego, od wielu lat zajmuje się literaturą polską. Wu Lan, która obecnie pracuje w Polsce, jako założycielka sinologii na Uniwersytecie Gdańskim, również przekłada na język chiński. Zajmuje się głównie twórczością Kapuścińskiego: przełożyła *Podróże z Herodotem, Cesarza i Imperium*, a także *Zniewolony umysł Miłosza* oraz książki historyczne, m.in. *Rzeź Woli* Piotra Gursztyna. Opublikowała również książkę autorską zatytułowaną *Notatki tłumacza literatury polskiej i chińskiej*. Mao Yinhui przetłumaczyła *Dzieje sztuki* pod redakcją Jerzego Malinowskiego oraz opowiadania *Słoń. Krótkie, ale całe historie* i *Trzy dłuższe historie* Sławomira Mrożka.

Podsumowując ten okres, będący rozkwitem tłumaczeniowym, należy stwierdzić, że z jednej strony skład tłumaczy uległ zasadniczej zmianie (młodzi poloniści stworzyli nową epokę przekładu); z drugiej strony wyborem tematów kierowały już nie tylko względy lub potrzeby ideologiczne czy polityczne, ale także zainteresowanie wydawnictw i samych tłumaczy.

Chiny i Polska mają długą historię przyjaznej wymiany i współpracy kulturalnej. Ciesząc się z faktu, że w nowej epoce chińsko-polskie kontakty literackie, dzięki wsparciu rządowemu i pozarządowemu, stają się coraz częstsze i głębsze, można oczekiwać, że taka tendencja utrzyma się w najbliższym czasie, a chińscy czytelnicy będą jeszcze mieli wiele okazji, aby docenić piękno literatury polskiej. Wiedza o literaturze polskiej w Chinach jest pewnym paradoksem. Z jednej strony ilość wydawanych pozycji i wielkość nakładów książek z ojczyzny Sienkiewicza jest dość skromna w porównaniu z literaturą innych krajów Zachodu, z drugiej strony niektóre nazwiska takie jak Mickiewicz, Sienkiewicz, Miłosz, Szymborska są bardzo znane wśród chińskich literatów. Jednym

słowem, trudno określić, czy literatura polska jest w Chinach popularna lub który pisarz jest najbardziej ceniony przez chińskich czytelników. Bardziej wymierna ocena polegałaby więc na przeliczeniu przekładów literatury polskiej i – na tej podstawie – analizie zainteresowania odbiorców. Równocześnie można śmiało powiedzieć, że literatura polska w Chinach nadal jest znana w bardzo wąskim gronie. Nakłady dzieł literackich przetłumaczonych z tego języka wynoszą zwykle od około 8 000 do 1 0000 egzemplarzy (oczywiście oprócz wydań noblistów: Sienkiewicza, Miłosa czy Szymborskiej). Od czasu, gdy po raz pierwszy przetłumaczono w Chinach Gombrowicza, minęło dopiero 10 lat, chociaż wcześniej pojawiło się kilka wzmianek i artykułów na jego temat, oraz dwie prace magisterskie o *Ferdydurke* i *Iwonie, księżniczce Burgunda*. Najprawdopodobniej upłynie jeszcze sporo czasu, zanim pojawi się chiński specjalista od twórczości Gombrowicza, który tak wszechstronnie, jak dokonano tego na przykład w Hiszpanii czy we Francji, przeanalizuje i rozpowszechni jego dzieła.

Osobiście uważam, że warto badać i upowszechniać literaturę polską, bo Polska jest krajem o bogatych i barwnych tradycjach literackich i dzięki temu wniosła pozytywny wkład do skarbcu literatury światowej. Literatura polska od dawna przekroczyła granice swego kraju i jest powszechnie ceniona na świecie. Ma swoją specyfikę i różni się zarówno od literatury zachodniej, jak od literatury Europy Środkowej i Wschodniej. Ewolucja życia społecznego i skomplikowana historia pozostawiły głęboki ślad w twórczości polskich pisarzy, dlatego polska literatura jest bogata, różnorodna i wpływowa. Można powiedzieć, że stanowi konwergencję różnych gatunków literackich Europy i Ameryki. Być może właśnie dlatego pojawiło się w niej wielu wybitnych pisarzy i poetów. Mając pięciu noblistów w dziedzinie literatury, Polacy zajmują znaczące miejsce w skarbcu kultury światowej.

Z upływem czasu w Chinach będzie z pewnością coraz więcej polonistów, którzy zajmą się tłumaczeniem literatury polskiej i jej upowszechnianiem. Pojawi się też specjalista-„gombrowiczołóg”, zajmujący się twórczością i postacią autora *Ślubu*, który był przecież odważnym, utalentowanym i awangardowym pisarzem, śmiało rzucającym swoją twórczością i niecodzienną osobowością wyzwanie całemu światu.

Bibliografia

„Literatura w Świecie” (2004) ([Shijie wenxue] 世界文学). nr 3.

Gao Xing (2014). *Charakter Literatury Europy Wschodniej w XXI wieku: złożona, przyciągająca wzrok i marginalna* ([Ershiyi shiji dongou wenxue – fuza, duomu] 21 世纪东欧文学—复杂、夺目), 24.10. Pobrano z: <http://www.chinawriter.com.cn> [zhongguo zuojai wang 中国作家网] Dnia (2019.12.15).

Gombrowicz W. (2018). *Dziennik 1953-1969*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

Peng Shanshan (2019). *Wybitna tłumaczka Yi Lijun opowiada o Tokarczuk* ([Zhuming fanyijia Yi Lijun tan Tuokaerqiuke] 著名翻译家易丽君谈托卡尔丘克), 15.11. Pobrano z: www.cssn.cn Dnia (2019.12.15).

Yi Lijun (1999). *Polska literatura* [波兰文学]. Pekin: Foreign Language Teaching and Research Press ([Waiyu jiaoxue yu yanjiu chubanshe] 外语教学与研究出版社).

Yi Lijun (2002). *Historia literatury po drugiej wojnie światowej* [波兰战后文学史]. Pekin: Foreign Language Teaching and Research Press ([Waiyu jiaoxue yu yanjiu chubanshe] 外语教学与研究出版社).

Yi Lijun (2019). Narodowe losy Polski znajdują odzwierciedlenie w literaturze. *Southern Metropolis Daily* ([Nanfangdushibao] 南方都市报) 18.01, s. 6.

Zhao Weiting (2020). *Wywiad z Panią profesor Yi Lijun – znaną tłumaczką literatury polskiej* ([Fang zhuming bolanwenxue fanyijia Yi Lijun jiaoshou] 访著名波兰文学翻译家易丽君教授). 14.08. Pobrano z: www.chinawriter.com [中国作家网] Dnia (2020.10.12).

编辑:joice (red.) (2007). *Postać w świecie tłumaczeń – Yi Lijun* ([Yijie renwu Yi Lijun] 译界人物——易丽君), 10.12. Pobrano z: www.oktranslation.com [同文译馆] Dnia (2020.10.12).

Utwory Gombrowicza przetłumaczone na chiński

Gombrowicz W. (2001). *Iwona, księżniczka Burgunda* [伊沃娜，柏甘达的公主]. Przeł. Chen Huanting [陈奂廷]. Tangshan: Wydawnictwo Tangshan ([Tangshan chubanshe] 唐山出版社).

Gombrowicz W. (2003). *Ferdydurke* [费尔迪杜凯]. Przeł. Yi Lijun i Yuan Hanrong [易丽君、袁汉镕]. Pekin: Wydawnictwo Literatury Ludowej ([Renmin wenxue chubanshe] 人民文学出版社).

Gombrowicz W. (2006). *Ferdydurke* [费尔迪杜凯]. Przeł. Yi Lijun i Yuan Hanrong [易丽君、袁汉镕]. Tajwan: Wydawnictwo Dakuai Wenhua [大塊文化].

Gombrowicz W. (2012). *Opętani* [着魔]. Przeł. Lin Hongliang [林洪亮]. Szanghaj: Wydawnictwo Literackie w Szanghaju ([Shanghai wenyi chubanshe] 上海文艺出版社).

Gombrowicz W. (2012). *Pornografia* [色]. Przeł. Yang Deyou [杨德友]]. Szanghaj: Wydawnictwo Literackie w Szanghaju ([Shanghai wenyi chubanshe] 上海文艺出版社).

Gombrowicz W. (2014). *Kosmos* [宇宙]. Przeł. Yang Deyou [杨德]. Szanghaj: Wydawnictwo Literackie w Szanghaju ([Shanghai wenyi chubanshe] 上海文艺出版社).

Gombrowicz W. (2014). *Trans-Atlantyk* [横渡大西洋]. Przeł. Yang Deyou [杨德友]. Szanghaj: Wydawnictwo Literackie w Szanghaju ([Shanghai wenyi chubanshe] 上海文艺出版社).

Gombrowicz W. (2014). *Bakakaj* [巴卡卡伊大街]. Przeł. Yang Deyou [杨德友] i Zhao Gang [赵刚]. Szanghaj: Wydawnictwo Literackie w Szanghaju ([Shanghai wenyi chubanshe] 上海文艺出版社).